

BALÁM A BALÁK

Převod materiálu

Štěpán Janča

Pořadí v lekci

29

Ž 125,3-4-Nesetrvá žezlo zvrle na údu spravedlivých, aby snad nevztáhli spravedliví své ruce k podlostem. Hospodine, prokaž dobro dobrým, tím, kdo mají přímé srdce!

liturgické čtení-Nu 22,1-6

KLÍČOVÉ POJMY, DOBOVÉ A TEXTOVÉ SOUVISLOSTI:

– **požehnání a prokletí**: za tímto pojmy se skrývá prastará náboženská představa, že existují bytosti a síly, ze kterých vychází dobro, síla, život, i takové, které přinášejí zlo, zkázu, nezdar. Přenos takové síly se může dít gesty, dotykem nebo slovem. Ve slovech požehnání i kletby se podle tohoto přesvědčení skrývá něco skutečného, neodvratitelného a nezvratitelného – tyto představy se uchovaly i v pohádkách (slovo sudiček), v některých folklórních zvyklostech a náboženských rituálech. Biblií svčkové přeznačují i v tomto ohledu náboženské zvyklosti své doby. Některé dávají přednost slovu a síle požehnání, proti moci prokletí nabízejí moc Božího požehnání. Svrchovaným dárce požehnání je Bůh sám (áronské požehnání: Nu 6, 24-26 je štítem a pomocí pro celý Izrael). Vrcholným tématem požehnání se stává cesta Božího lidu dýjinami. Na ní je Izrael ujištěn, že před ním Bůh otevírá novou budoucnost (viz přibýhy praotců, zvl. Gn 12,2; 14,19; 27,29; 32,23nn). Bůh sám ruší kletby nepřátel – i Balámovi nezbyvá než žehnat požehnanému lidu (Nu 23,8.20). Přibýh o Balámovi se tak stává vyznáním Boží svrchovanosti a jedinečnosti. Abychom si uvědomili, před čím je Izrael uchráněn, připomínáme, že prokletí mělo stejnou váhu jako požehnání. Bylo-li vysloveno ve správnou chvíli a na správném místě, uvádělo do chodu síly, které předmět kletby nakonec zničily.

– **jméno Balám**(Bileám) znamená snad „pustošitel (vyvoleného lidu)“. To má být jeho funkce podle přání moábského krále Baláka. Hospodin však tohoto proslulého věšce a magika použije k tomu, aby naopak jeho lidu vyhlásil požehnání a zaslíbení – a „zpustošil“ tak sebedvěru pohanských protivníků. Přibýh se několikrát stane až ironickým zesmšněním proslulých magických úkonů a poměck (např. známá vsuvka o oslici, přisloveném symbolu pohanství a věšectví, která na blízkost Hospodinova posla reaguje, zatímco její pán, proslulý magik, zůstává slepý a hluchý – 22,22-35).

– Přestože jiná biblická místa vidí Baláma negativně (Nu 31,16; Zj 2,14), přibýh z Nu 22-24 odráží spíše cosi z univerzalistického důrazu biblické věsti: Hospodin není autoritou jen pro vyvolený lid, ale i pro leckterou vyhlášenou pohanskou veličinu. Takto na tento přibýh navazuje evangelista Matouš, když vypráví přibýh o mudrcích „od východu“, kteří přicházejí složit poklonu narozenému Ježíši (Mt 2,1nn).

– **posvátná návrší**: místem, odkud bude kletba vyhlášena, se mají stát posvátná místa pohanské bohoslužby – hory a návrší. Místo kleteb se však z těchto „strategických operních bodů“ bohoslužby ozývá žehnání. Tak přibýh dosvědčuje, že Hospodin není jedním z těchto božstev, se kterými lze podle potřeby manipulovat, jen jim „podstrčit“ tu správnou oběť. To on sám odsouvá do pozadí a znicotuje modly, ve které nepřátelé doufají, a chrání svý lid před zločinností.

ÚSKALÍ TEXTU

– je třeba si s dětmi ujasnit, že Balám není **kouzelník**, jakého znají z různých představení: tedy šikovný zdroj neškodné zábavy. (Některé dějepravy pojmu kouzelník užívají často.) Jeho výrok brali lidé vážněji, než my slovo faráře, učitelle, policajta nebo průzkumy agentur před volbami. Balám není žádný televizní Copperfield, ale ani zlý hrdina z pohádek. Jde o náboženského funkcionáře, který měl moc, jako mají politickou moc dnešní noviny a televize dohromady, aťkoli my dnes podléháme předsudku, že tato média jsou spíše zdrojem zábavy.

– nelze Baláma vyklíčit jako neznaboha, který je nakonec proti své vůli použit pro Boží záměry. Balám není pouze „nestranná“ osoba. Balák se takto sice na něj obrací – jako na kvalifikovaného prostředníka dobrých a zlých „vyšších mocí“ (viz Nu 22,6 – nejde o lichotku, ale o přesné vystižení Balákova přesvědčení). Balám však ví, že zdrojem žehnající i trestající moci není on sám ani jeho věštecké schopnosti, ale Hospodin – Bůh, který vyvedl Izraele z Egypta (23,22).

POMĚCKY

obrázek tří mudrců – mágů, kteří přišli do Betléma (univerzalita, i pohané svěřili o božích činech), obrázek putujících – popel. obrázek putujícího Abrahama. Obrázek žehnajícího faráře.

MOTIVACE UVEDENÍ DO PŘÍBĚHU

Otázka pro mladší a střední školní věk

Už vám někdo (starší, silnější) sprostě vynadal nebo vás ohrozil? Měli jste hned sílu, abyste se hájili? Uměli jste se bránit? Kdo se vás zastal?

OSNOVY VYPRÁVĚNÍ

Otázka pro starší školní věk

Znáte slova, která platí, „fungují“, přinutí lidi něco udělat? (rozkazy u vojska, mobilizační vyhláška, zpráva o hrozící katastrofě, výrok soudu, diagnóza vyslovená lékařem apod.) Co je potřeba (koho je potřeba), aby taková slova zazněla, a lidé je poslechli? Může taková slova říkat každý? OSNOVY VYPRÁVĚNÍ

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk:

– u mladších nemusíte rozvíjet epizodu o oslici do velkých podrobností. Soustřeďte se raději na problém nesnášenlivosti ze strany Baláka a na kladnou úlohu Izraele – požehnaného lidu. Připomeňte zaslíbení požehnání Abrahamovi – Gn 12,2. Podotkněte však, že se Izraeli častokrát nedařilo naplnit úkol spojený s požehnáním – být požehnáním pro druhé národy.

I. Motivace

II. Nepřátelský král chce Izrael zastavit pomocí Balámovy kletby

III. Baláмова cesta na oslici a její výsledek

IV. Balám místo prokletí žehná – jako Boží služebník

V. Putující Izrael není zastrašen, ale povzbuzen – má naplňovat zaslíbení dané již Abrahamovi

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk

– pokud budete chtít podrobněji vysvětlit epizodu s chápavou oslicí a nechápavým Balámem, neodvolávejte se na přirozenou citlivost zvířat, nejde o to, kdo je citlivější zda zvíře nebo člověk – biblickým autorům/mluvčím šlo o kritiku magických schopností, nikoli o pouhé zesměšnění – jako zesměšnění se to může jevit až modernímu čtenáři, který se považuje za nejinteligentnější bytost ve vesmíru. O magických praktikách též přináší potřebné informace předcházející úloha (Nu 21,4-9, Bronzový had na poušti)

I. Motivace – existují úžasná slova

II. Balák má strach z Hospodina a chce Izrael zastavit pomocí proslulého věštce

III. Balám se nejprve dotazuje na Boží vůli

IV. Balám si vyhrazuje mluvit jen slovo od Boha

V. Balám opakovaně žehná Izraeli

VI. Putující Izrael není podlomen, ale posílen, má předpoklady proto, aby naplnil zaslíbení dané již Abrahamovi

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVACE

Člověk odedávna touží po moci. Dělá, co jiní nedokáží. Přemoci nepřátele. Mít v ruce něco, aby se splnila všechna má přání, abych mohl ovládat lidi i přírodu. Tak jak se o tom vypráví v pohádkách. Aladin měl kouzelnou lampu, jindy stačilo říct Hrnečku, vaň! Některí zas obdivují kouzelníky a šamany. Stačí prý opravdu chtít a pořádně trénovat – a člověk získá vládu nejen nad sebou, ale ovládne druhé lidi, ba i přírodní síly. Stačí prý slovo, soustředná myšlenka, a je to tady! (Jsou to nebezpečné věci; když si člověk s tím zahrává, spustí něco, co se mu vymkne z rukou a přeroste mu přes hlavu, tak jako když si neopatrně hrajete s ohněm.)

Proč si tak mnozí počinají? Je to jen z touhy po moci? Často i ze strachu. Po takových věcech se lidé často ohlížejí, když jim hrozí nějaké nebezpečí. Bojí se, a proto hledají i takové „nadpřirozené“ prostředky, aby se dokázali ochránit.

II. KRÁLŮV STRACH

Strach měl i moábský král Balák. Slyšel o izraelském lidu, o jeho putování i o jeho vítězstvích nad některými kmeny. Je to prý národ zocelený pobytem na poušti a neustálým kořeněním z místa na místo. Jsou to prý rození válečníci, kterým se nikdo nemůže v boji postavit, kteří všechny přemohou a zničí. Balák netušil, že Izrael vítzil jen díky svému Bohu, že bez Hospodina by nedošel ani na egyptskou hranici. Tohle vše není vidět navenek. A tak se Izraelci bojí. A když člověk ovládne strach, pak nejedná rozumně ani král.

Jenomže, koho by si mohl pozvat na pomoc? Okolní králové už byli Izraelem rozdrceni, a navíc cizím vládám nelze věřit – pozveš je, aby ti pomohli, a už se jich nezbavíš, vysají tě hore než nepřítel.

Ale pak Baláka napadne: Je tady přece Bileám, vštec, prorok, muž obdařený nadpřirozenou mocí; co on řekne, to se jistě stane; koho prokleje, ten je jednou provždy vyřízen. „Jestli ho dostanu na svou stranu, získám mocného spojence, proti kterému ani Izraelci nic nezmohou. Když mu dobře zaplatím, dá svou moc do mých služeb a zbaví mne nepřátele.“ Tak uvažuje Balák a vyšle k Bileámovi své poselstvo. Tvoří je vážení muži z jeho země a mají s sebou velkou odměnu.

III. BILEÁMOVO ROZHODOVÁNÍ

Když po dlouhé cestě dorazili do Bileáмова domu, hned mu s patřičnou obětí i cinkáním peněz vysvětlili, co od něho jeho král očekává. Bileám je pozorně vyslechl, ale pak jim řekl, že si musí vzít čas na rozmyšlenou. Do druhého dne. Je to přece jen vážná věc – postavit se proti tak silné armádě. I když mu za to dobře zaplatí.

Tady se najednou ukazuje, s čím král nepočítal. Bileám má velkou moc a jeho slovo může druhé i zničit, ale ani on není svrchovaným pánem. Ani on nemůže dělat, co chce, a dobře to ví. Co kdyby se svým výrokem postavil proti Bohu? Toho se přece jen neodváží. Proto ten odklad do dalšího dne. (Je na tom přesně jako

Izraelci: bez Boha nemá žádnou moc a žádnou sílu.)

Bileám tedy říká. V noci k němu Hospodin skutečně promluví: „Nikam nepůjdeš. Ten lid nemůžeš proklít, protože není prokletý, ale požehnaný.“ A tak Bileám ví: Žádná vřsta nebude. Má moc není tak silná, abych se mohl vzepít Bohu a mluvit proti lidem, na kterých je jeho požehnání. Ráno Bileám vstane a pošle královo poselstvo domů. „Hospodin odmítl pustit mě s vámi.“ Raději ožel peníze, než aby jednal proti Bohu.

Král ovšem jeho argument nepochopil. Myslí si, že Bileám jen smlouvá, že jedná podle zákona trhu a chce ještě větší odměnu. A protože velmi stojí o Bileámovy služby, pošle k němu ještě početnější a vznešenější poselstvo, aby na něho zapřisobili a nabídli mu ještě víc peněz..

Bileám nejprve prohlásil: „I kdyby mi dal Balák plný džm stříbra a zlata, nemohl bych přestoupit jeho zákaz.“ A pak dodá: „Ale požkejte, co mi Bůh této noci řekne.“ Zřejmě by si nimi rád jel, ale bojí se jednat proti Bohu. Ponechává si zadní vrátka. Co kdyby Bůh náhodou změnil názor? A Hospodin mu překvapivě ustoupí. „Když jinak nedáš, tak si s nimi je.“ Bileám je spokojený a poselstvo ještě více. Osedlá svou oslici a už jsou na cestě.

IV. BILEÁM A OSLICE

Bileám spokojeně ujíždí ke královskému sídlu a myslí si, že je vše v pořádku. A zatím vůbec nepochopil, co si ve skutečnosti Hospodin přeje. Svou vlastní touhu povýšil na Boží záměr. To se člověku stává, že se upne k němu, co sám velmi chce, až zcela zapomene přemýšlet, je-li to vůbec správné.

Bileám je tak zaslepen, že ho opustila i jeho schopnost vnímat Boží vůli. A tak ho musí zastavit Hospodin sám. Pošle svého posla, anděla, aby se postavil Bileámovi do cesty. Ten ho však nevnímá a jede dál. Dokonce i oslice anděla vidí a zastaví, Bileám je však jako slepý. Pln hřvu oslici mlátí. Člověk upnutý k prosazení svých plánů jako buldozerem válčuje i to, co mu má naznačit směr správné cesty...

Třikrát se opakuje totéž, třikrát se projeví Bileáмова zaslepenost – až se stane něco nečekaného. Oslice promluví, a teprve v té chvíli se Bileámovi otevrou oči. Spatří anděla a padne před ním na tvář. Anděl mu řekne: „Proč jsi bil svou oslici, když nechtěla jít dál? Postavil jsem se ti do cesty, protože Bohu se tvá cesta nelíbí.“ Bileám si uvědomí svou zaslepenost a je připraven se vrátit. Hospodin má však jiný úmysl: „Jdi s těmi muži, ale budeš mluvit jen to, co ti přikážu.“

V. KDE HOSPODIN ŽEHNÁ, NELZE PROKLÍNAT

Bileám pojedí ke králi a je uvítán se všemi počtami. Hned na začátku však řekne: „Budu mluvit jen to, co mi vloží do úst Bůh.“ Druhý den ráno ho zavedou na posvátné návrší, odkud je vidět část izraelského tábora, připraví oltáře i oběti a těší se, jak Bileám svým proklínáním zruší izraelské řady. Co se však ozývá z Bileámových úst? „Byl jsem zavolán, abych proklínal. Ale jak mohu zatratit toho, komu Bůh žehná?“

Balák nechápe, co se děje. Zavede tedy Bileáma na jiné podobné místo, opět dá připravit oltáře i oběti a napjatě očekává prorokův výrok. A co slyší? „Bůh není jako člověk, aby se změnil. Není kouzla proti Izraeli.“

Balák se však nevzdal a udělal ještě ten pokus. Ale Bileám nejenže neproklínal, ale začal Izraelce přímo žehnat. Král se velice rozhněval a začal křičet: „Jestli nemůžeš proklít, tak aspoň nežehnej!“ Ale Bileám se už nedal zastavit, dál žehnal Izraeli a připojil prorocký o slavné budoucnosti Božího lidu. – Pak se vrátil domů.

V. BŮH OBRACÍ ZLÉ V DOBRÉ

Tak jedná Hospodin. Balák p?pravoval jeho lidu zlo, ale B?h sám rozhodl, že zlovolný plán obrátí v dobré. Co m?lo Izraele poškodit, to mu te? p?jde k duhu. K tomu musel posloužit i pohanský v?štec. Takové je Boží jednání. Zlé umí zm?nit v dobré. A to je dobrá zpráva pro všechny Boží lid – všech dob a všech míst.

Samotný Izrael o všem v?bec nev?d?l. Netušil, jaká se nad ním stahují mra?na. Hospodin nás lidi ochrání d?íve, než se o n?jakém nebezpečí dozvíme. Bu?me mu za jeho ochranu vd?šní.

MODLITBA

Bože celého sv?ta a všech národ?, Pane náš, d?kujeme ti za všechno dobré, ?ím nás zahrnuješ. D?kujeme ti za pomoc v t?žkých chvílích a za ochranu, o níž n?kdy ani nevíme, ale bez níž bychom m?li mnohem více starostí a problém?. Pane Bože, prosíme t?, a? se nikdy nenecháme zaslepit touhou po sláv?, moci ?i pen?zích tak, že bychom p?ehlíželi to, co je správné, pravdivé a milosrdné. A? neprosazujeme své plány a tužby za každou cenu, a? dokážeme být kritičtí i sami k sob?. A? porozumíme ?e?i tvých posl?. Prosíme i za ty, kdo se p?i svém rozhodování ?ídí nenávistí. Prom?? jejich nenávist v dobro?e?ení a požehnání. Tob? samému vzdáváme chválu za trp?livost, kterou s námi máš. Amen

. PODN?TY PRO ROZHOVOR

- jaká slova dodají sílu? (pozdrav, projev soustrasti, povzbuzování p?i sportovních zápasech, pochvala za?áte?níka od n?jakého obdivovaného vzoru – spisovatele, fotbalisty, šachového mistra, atd.)
- jaká slova berou sílu (pomluvy, nadávky, hrozby)
- m?že dávat ?i brát sílu kázání v kostele, pop?. píse?, modlitba?
- víte, že církev vyhlá?ovala klatbu a zbavovala tak panovníky, biskupy i kn?ze a univerzitní mistry a bakalá?e jejich postavení a moci? (viz nap?. L.Rejchrt, Taková dlouhá cesta, str. 68, aj.)
- nad kým byla klatba vyhlášena v ?eských d?jinách?
- má dnes strach n?který národ ze svého souseda, n?jaký kontinent z jiného kontinentu, sv?tové náboženství z jiného sv?tového náboženství?
- kde se dneska spoléhá na sílu slova? Kde je slovo zneužíváno? Kde se informace užívají zjednodušujícím zp?sobem? (bulvární tisk, televizní reklama, propagandisticky (stranicky) upravené zprávy, zaml?ování negativních informací o církvích v církevním tisku (mají se zaml?ovat negativní informace o církvích, aby se nekazila pov?st církve? Nebo se kazí obraz církve práv? tím, že k?es?ané nemají odvahu hovořit také o svých negativních stránkách minulosti i p?ítomnosti?)
- mají k?es?ané používat stejných zp?sob?, jako špatní novináři, špatní reklamní tv?rci, špatní televizní režiséři a dramaturgové? Existuje a existovala n?kdy dobrá reklama? (existovala a existuje)
- m?že n?co d?ležitého o Bohu dosv?dčit i ten, kdo se k n?mu výslovn? nehlásí a nepatří ke k?es?anským církvím?
- je zasv?cení zem? n?jakému patronovi na stejné úrovni jako žehnání? Jak vnímají nev?íci zasv?cení zem? n?jakému patronovi? Stejn? jako posv?cení benzínové pumpy – jako špatnou a nevhodnou reklamu?
- má n?jakou moc a sílu požehnání, které slyšíte na záv?r bohoslužeb? (Nebo jsou to jen b?žná slova, která fará? říká automaticky tak jako amen na záv?r kázání?) Má stejnou váhu jako nap?. papežovo pravidelné žehnání urbi et orbi (m?stu a sv?tu)? Záleží na tom, v jakém je náboženský funkcioná? postavení, zda je kn?z, synodní senior nebo papež? Má pak jeho požehnání v?tší váhu, protože zastává n?jakou funkci? Je v tom rozdíl p?ed Bohem, p?ed lidmi?
- z ?í strany se projevila nesnášenlivost v?i jiným náboženstvím, ze strany Izraele, o n?mž se říká, že jeho náboženství bylo vzorem nesnášenlivosti nebo ze strany jiných náboženství?

Odkaz na pracovní list

[29 Balám a Balák](#)

[29 Balám a Balák - st](#)

Odkaz na píse?

[Bu? v?le tvá, bu? v?le tvoje všude tam](#)

[B?h je záštita má \(SV23\)](#)

[Moc p?edivná \(EZ697\)](#)

[Temnou divnou mlhou bloudím sem a tam](#)

[S písní k n?mu přistoupíme \(BTS2\)](#)

[Ve jme?no Krista doufa?me](#)

[Hrad p?epevný jest Pán B?h náš](#)

[Cílová skupina](#)

[Školní](#)

[Mladší školní](#)

[Katechetické cykly](#)

[Pozvání na cestu Starý zákon 1](#)

[Biblický odkaz \(kat\)](#)

[Numeri 22,1–36](#)

[Numeri 23,11–13](#)

[Numeri 23,25–27](#)

[Numeri 24,10–19](#)